

Väkivaltamyönteinen radikalisoituminen ja lapsen ja nuoren mieli

Väkivaltamyönteinen radikalisoituminen, EFCAP

Tampere 30.11.2018

Saija Kankaanpää, PsM, FM, PsT

Alkuun..

- Ei ole mahdollista määritellä tietynlaista ”terroristiprofiilia” tai nimetä yksittäisiä tekijöitä, jotka johtavat huolestuttavaan kehitykseen – monen tekijän summa
- Väkivaltamyönteinen radikalisoituminen ei koske vain ”niitä”, vaan myös ”meitä”
- Esimerkiksi Suomessa suurimman väkivaltaiseen ekstremismiin liittyvän uhan muodostavat
 - poliittisin perustein toimivat ääriliikkeet, painottuen äärioikeistoon
 - uskonnolla perustellut ääriliikkeet, painottuen jihadismiin
 - yksinäiset toimijat
 - (Sisäministeriö, 2015)

Ihmiset ovat 'hypersosiaalisia elämiä'

Ihminen haluaa saada osakseen

rakkautta,

sen puutteessa

ihailua,

sen puutteessa

pelkoa,

sen puutteessa

inhoa ja halveksuntaa

Hän haluaa herättää toisissa ihmisissä jonkinlaista tunnetta.

Sielu kavahtaa tyhjiötä ja haluaa kosketusta mihin hintaan tahansa.

Ihmiset ovat 'hypersosiaalisia elämiä'

- Keskilapsuudessa ja nuoruudessa toverisuhteiden merkitys korostuu entisestään
- Ryhmään kuulumisen ja hyväksytyksi tuleminen koulussa, ja arvostuksen saaminen kaveripiirissä keskeistä
- Radikalisoitumisen kannalta 'hypersosiaalisuus' on riski yksinäisyyden ja hyväksytyksi tulemisen kannalta
 - Tarve tulla nähdyksi ja arvostetuksi ja kuulua joukkoon, esim. 'vertaiset' netissä, poliittiset ääriliikkeet, terroristijärjestöt
 - *"Jos saisi valita, niin mieluummin ottaisin, että joku vaikka hakkaisi mua kuin tän, ettei kukaan edes huomaa mua."* 12-vuotias yksinäisyydestä kärsinyt poika
 - Niina Junttilan tutkimus: HS, 26.11.2018 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005909710.html>
- Toisaalta osa nuorista liittyy äärijärjestöihin ryhmäpaineesta ja kavereiden esimerkistä

Työntävät tekijät

- syrjäytyminen
- kokemus epäoikeudenmukaisesta kohtelusta
- heikentyneet sosiaaliset verkostot
- henkilökohtaiset kriisit
- väkivallan ihannointi
- pettymys demokratiaan / yhteiskuntaan
- identiteettikriisi

Vetävät tekijät

- ryhmään kuulumisen tunne
- valta
- järjestys
- sitoutuminen
- lojaliteetti
- seikkailunhalu
- sankaruus
- ideologinen ”tehtävä” tai merkitys
- lupaus toimeentulosta, uramahdollisuus

Yksilö- ja kehityspsykologiaan liittyviä tekijöitä

- **Mustavalkoinen ajattelu** ja puutteelliset **coping-keinot**
 - radikalisoitumisprosessissa ajatusmaailma muuttuu entistä mustavalkoisemmaksi: korostetaan eroja ihmisryhmien välillä (esim. ”rotuja”), ajatellaan kapeasti ja nähdään ’muut’ hölmöinä, heikkoina tai pahoina (dehumanisointi)
- **Kognitiiviset vinoumat**: muiden käytöksen ja tilanteiden tulkitseminen herkästi tahallisiksi ja epäreiluiksi
 - Epäoikeudenmukaiseksi koettu kohtelu: mitä on lapsen näkökulmasta?
 - ”Oikeutuksen” etsiminen koetuille vääryyksille
- **Ikä**: Nuoruusiän ”ehdottomuus”, epävarmuus ja oman paikan/identiteetin etsiminen voi tehdä ääri-ideologioista houkuttelevia
- **Heikko yleissivistys ja uskonnon tuntemus** voi vaikeuttaa propagandan kyseenalaistamista

Etenkin väkivaltaan altistavia tekijöitä

- Huono impulssikontrolli
- Päihteiden käyttö
- Itsetuhoisuus
- Kostonhalu

- **HUOM. Mielenterveysongelmat** (persoonallisuushäiriöt, paranoidiset ja grandioottiset ajatukset, mieliala- ja ahdistushäiriöt) ennen kaikkea ns. yksintoimivien parissa
 - Ääri-ideologiat voivat tarjota houkuttelevia tapoja selittää omaa kärsimystä

- **Traumaattiset kokemukset** itsessään eivät ole riskitekijä. Sen sijaan ne voivat vaikuttaa epäsuorasti luottamukseen, perhedynamiikkaan, yhteisön ryhmäkoheesioon jne.

Perhesuhteet ja väkivaltamyönteinen radikalisoituminen

- Koska ei ole yhdenlaista 'terroristiprofiilia', ei myöskään ole vain yhtä mekanismia joka johtaisi radikalisoitumisprosessiin
- Tutkimusten mukaan etenkin sisarusuhteiden, toverisuhteiden, serkkujen ym. ikätovereiden merkitys radikalisoitumisessa keskeinen
- Vanhempien rooli arvojen välittäjänä ja maailman jäsentämisessä voi olla **suora**
- Vanhempien rooli voi olla myös **epäsuora**: perhedynamiikka ja –ongelmat voivat altistaa radikalisoitumiselle, ja toisaalta perheen tarjoama tuki voi auttaa de-radikalisoitumisprosessissa
 - Esim. kyvyttömyys keskustella lasten kanssa politiikasta tai uskonnosta: vastauksia etsitään muualta
- Tai vanhemmilla **ei ole vaikutusta**: perhesuhteet voivat olla kunnossa, mutta nuoret kokevat epäoikeudenmukaisuutta muualta
 - Esim. maahanmuuttopolitiikka ja maahanmuuttajien kohtelu (esim. Tanska)

Perhesuhteet ja väkivaltamyönteinen radikalisoituminen

- **Radikalisoitumisen estämisen** kannalta keskeistä perhesuhteissa on:
 - Keskusteluyhteys vanhempien tai muiden luotettavien aikuisten kanssa
 - Tapahtuminen ja ilmiöiden (esim. politiikan tai uskonnon) selittäminen lapsille ikätasoisesti
 - Mediassa eniten näkyvyyttä saavissa asioissa eniten vääristymiä oletusten ja todellisuuden välissä, esim. terroristi-iskuissa kuolleiden määrä, maahanmuuttajataustaisten vankien osuus (Ipsos MORI, 2017)
 - Lasten ja nuorten kanssa täytyy käydä näitä huolia läpi keskustellen
- Kiinnostus lapsen maailmaan ja ajatuksiin
- Dialoginen ilmapiiri, jossa 'vääristä' ajatuksista ei rangaista

Koulumaailma ja väkivaltamyönteinen radikalisoituminen

- Suoria vaikuttavia tekijöitä mm. ryhmän ulkopuolelle jättäminen ja kiusaaminen
- 'Epäsymmetrinen huomio' ja polarisoitumisen edistäminen huomaamatta, esim. kiinnittämällä tiettyihin oppilaisiin enemmän huomiota kuin muihin (Miriam Attias, 2018)
 - Pukeutumiseen puuttuminen
 - Nimen tai syntyperän kysely
 - Ja muu 'toiseuttaminen'
- Koulumaailmassa ideologiat voivat myös levitä
 - Ryhmäpaineet ja ikätoverien miellyttäminen

Ulkopuoliset rekrytoijat

- Uskonnolliset ääriliikkeet voivat tarjota struktuuria sisällissotien, kaaoksen ja rikollisuuden keskelle ja toimeentuloa esim. Somaliassa tai Afganistanissa
- Ideologinen peruste ääriliikkeeseen liittymiselle syntyy usein vasta jälkikäteen
- Lupaukset sankaruudesta ja menestyksestä tai helposta rahasta voivat houkutella nuoria
 - Esim. Isisin rekrytointivideot kuin ammattimaisia elokuvatrailereita
 - Rekrytoijat tietävät miten nuoria kannattaa houkutella: ulkopuolisuuden tunteet, maine jne.
- Rekrytointia ja altistumista ääri-ideologioille tapahtuu myös vankiloissa, naapurustossa, kuntosaleilla, uskonnollisissa kokoontumispaikoissa, netissä yms.

Nuoruus ja yhteiskunta

- Nuorten kapina ja sukupolvien väliset jännitteet:
- Nuorilla 'kuuluukin' olla jossain määrin radikaaleja ja anarkistisia ajatuksia: vanhempiensa elämäntavan ja arvojen kyseenalaistaminen samalla kun etsitään omaa paikkaa ja pyritään vastaamaan oman tulevaisuuden haasteisiin: esim. ilmastonmuutos ja elämäntapa, arvomaailma
- Euroopassa viime vuosikymmenten terrori-iskujen tekijöinä usein "toisen polven maahanmuuttajat", jotka ovat vaikuttaneet "hyvin kotoutuneilta" (Roy, 2017)
 - Perhetausta saattaa olla kunnossa, kielitaito voi olla hyvä, vähäinen uskonnollisuus ja maallinen elämäntapa
 - Euroopassa tapahtuva jihadistiterrorismi ei johdu niinkään islamin radikalisoitumisesta vaan radikalisoitumisen "islamisoitumisesta", jolloin uskonnosta etsitään oikeutusta kostolle ja väkivallalle ja uskonnollisesta ryhmästä yhteenkuuluvuutta ja arvostusta (Roy, 2017)

Maahanmuuton kontekstissa

Kokemukset **epätasa-arvosta, syrjinnästä** sekä **mahdollisuuksien ja arvostuksen puutteesta** ovat keskeisessä roolissa

- Esim. Ranskassa kahden kulttuurin nuoret kertovat etteivät halua kokea vanhempiansa 'kohtaloa' : nöyryytystä, ei-kuulumisen -tunnetta tai kokea olevansa yhteiskunnassa aina jollain lailla epätoivottu
- Nuorisoslangilla he puhuvat vanhemmistaan "rätteinä", jotka kelpaavat kyllä hanttihommiin mutta eivät tasavertaisiksi ranskalaisen yhteiskunnan jäseniksi (Moro, 2004)
- *"Siitä huolimatta että hän olisi asunut maassa pitkään, tietää miten yhteiskunta toimii ja kokee olevansa suomalainen, ei järjestelmä kuitenkaan kohtele häntä suomalaisena."* (Erkinjuntti, 2016, s. 69)
- Myös epäoikeudenmukaiseksi koettu turvapaikanhakuprosessi ja maahanmuuttopolitiikka voivat lisätä katkeroitumista ja tehdä ääri-ideologioista houkuttelevia (Esim. HS, 30.11.2018)

Nuoruus, identiteetti ja kuuluminen

- Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja yhteiskunnassa lapsille ja nuorille näyttäytyvät roolit ja mahdollisuudet ovat yhteydessä myös identiteettiin ja 'kuulumiseen' (emotionaaliseen osallisuuteen, belongingness)
- Monikulttuurisessa kontekstissa (Berry, 1980 & 1997)
 - Assimilaatio: sulautuminen uuteen kulttuuriin
 - Separaatio: lähtömaan kulttuurin korostaminen
 - Integraatio: kaksikulttuurisuus
 - Marginalisaatio/syrjäytyminen: osattomuus ja ulkopuolisuus
- Integraatiolla eli kaksikulttuurisuudella parhaat edellytykset psyykkiseen hyvinvointiin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen (Hong, 2016)
- Lasten ja nuorten kannalta tämä tarkoittaa esim. mahdollisuutta opiskella kotikieltä, käyttää huivia tms uskonnollisia symboleita ja samalla olla juuri siten suomalainen, tamperelainen tai maailmankansalainen kuin itse haluaa

Sankareita vai terroristeja?

- 'Länsimaisissa' yhteiskunnissa myös kulttuurisia kertomuksia sankareista, jotka täyttävät 'yksinäisen kostajan' tai oman tiensä kulkijan tunnusmerkit
- He ymmärtävät jotain mille muut ovat sokeita ja uskaltavat kyseenalaistaa vallitsevat normit
- Sankaritarinat radikalisoitumisesta esim. Luke Skywalker
- Kulttuurisia kertomuksia myös yksinäisistä surmaajista ja kostajista, esim. Rambo ja Die Hard –elokuvat (Malkki, 2018)

- Miten lapsi ja nuori erottaa nämä 'sankaritarinat' rekrytoijien tarjoamista mielikuvista?

TUNNISTAMINEN

Väkivaltamyönteisessä radikalisoitumisprosessissa keskeistä on muutos

- Lapsen tai nuoren käyttäytymisessä
- Pukeutumisessa
- Uskonnollisuuden lisääntyminen
- Vetäytyminen ja sosiaalinen eristäytyminen, esim. siteiden katkaiseminen perheeseen tai aikaisempiin ystäviin
- Heikentynyt oppimiskyky/opintosuoritus/opintomotivaatio
- Väkivallan hyväksyminen ja siihen kannustaminen omien päämäärien saavuttamiseksi
- Muiden ihmisten dehumanisointi

HUOM. Osa yksittäisistä muutoksista voi liittyä myös identiteetin etsintään ja nuoruusiän normaaliin kehitykseen. Kokonaisuuden huomioiminen!

TUNNISTAMINEN

- 1. TUNNE LAPSI/NUORI**
- 2. HUOMAA MUUTOS**
- 3. OTA PUHEEKSI**
- 4. JAA HUOLI**
- 5. HANKI APUA**

TUNNISTAMINEN

Pelkkä huolestuttavan kehityksen tunnistaminen ei riitä.

Esimerkiksi lastensuojelun työntekijät kertovat tunnistavansa väkivaltamyönteiseen radikalisoitumiseen liittyviä huolestuttavia piirteitä, mutta heillä ei ole varmuutta puuttua tilanteeseen (Hyttinen & Hyvönen 2015, s. 64)

Kun huolestut...

Opettajien mukaan paras tapa puuttua huolestuttaviin merkkeihin on **huolen jakaminen muiden kanssa** sekä **paniikin, ylireagoinnin ja tuomitsemisen välttäminen** (Erkinjuntti, 2016, s. 75)

Tärkeää on taustojen ja kokonaiskuvan hahmottaminen **keskustelemalla nuoren kanssa**

- *Miksi nuori sanoo/tekee jotain (mikä huolestuttaa aikuisia)? Millaisia kokemuksia hänellä on (esim. syrjintä, koulukiusaus)?*
- El tuomitsemista, saarnaamista tai käännöttämistä vaan **ymmärtävän aikuiskontaktin tarjoamista**
 - Jos nuoren ajattelua yrittää muuttaa, on vaarana dialogisen yhteyden katkeaminen
 - Me ja ne –ajattelun vahvistuu helposti tahtomattamme (yrittämällä käännöttää)
 - Viha-ajattelua on vaikea purkaa faktoilla ja rationaalisella ajattelulla, sillä siinä on kyse tunteista ja subjektiivisista kokemuksista
 - Arvostava ja kohtaava kuunteleminen voi auttaa tunteiden käsittelyssä

Radinet-hanke:

- neuvontaa ja konsultaatioapua ammattilaisille
- maksutonta ja nimetöntä keskusteluapua alaikäisille ja aikuisille
- <http://www.radinet.fi/>

Ns. ”huolikokous”: onko huoli jaettava?

- THL:n Huolen puheeksioton ennakointi -lomake:
<https://thl.fi/documents/647345/3563821/Huolen+puheeksioton+ennakointilomake+%281%29.pdf/e84894c4-c590-461e-b4a3-2a7a18517785>

Ota tarvittaessa yhteyttä poliisiin

Polarisaatiota, ääriajattelua ja radikalisoitumisprosesseja torjutaan ennaltaehkäisevällä työllä jota jokainen lapsia ja nuoria kohtaava voi tehdä

- **Syrjäytymisen ehkäisy**
- mielekästä tekemistä lapsille ja nuorille
- osallistumisen mahdollisuuksia omana itsenään, ei ryhmänsä edustajana
- turvallisia ihmisiä
- riittävä psykososiaalinen tuki
- luonnolliset verkostot
- syrjintään, eristämiseen ja epätasa-arvoon puuttuminen systemaattisesti
- yhteenkuuluvuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunteet

- **Halu sitoutua normaaliin yhteiskuntaan ja olla sen jäsen vaatii sen, että yhteiskunnalta myös saadaan jotakin**

LÄHTEET

- Al-Tae, H. (17.9.2018). *Integration*-messut. <https://www.youtube.com/watch?v=-46QIomRcvY>
- Attias, M. (2018). Strategia polarisaation purkamiseksi ja toimivan vuoropuhelun aikaansaamiseksi. Millainen työote purkaa vastakkainasettelua ja vihapuhetta? *AVIn koulutuspäivä "Me ja ne" –luokassa*. 29.10.2018, Vantaa.
- Berry (1980). Acculturation as varieties of adaptation. *Acculturation: Theory, Models and Some New Findings*.
- Berry (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Appl Psychol: Int Review*, 4, 5-34.
- Erkinjuntti, H. (2016). Väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisy toisen asteen oppilaitoksissa. *Laurea-ammattikorkeakoulu*.
- Hong ym. (2016). Multicultural identity processes. *Current Opinion in Psychology*, 8, 49–53.
- Hyttinen, S. & Hyvönen M. 2015. "MIKÄ ON TAVALLISTA PIKKU KIUSAA TÄNÄ PÄIVÄNÄ JA MILLOIN TÄYTYY PUHUA SUUREMMAN MITTAKAAVAN EKSTREMISMISTÄ?" Poliisin ja sosiaalialan yhteistyön kehittäminen nuorten väkivaltaisen ekstremismin tunnistamisessa ja ennaltaehkäisyssä Vantaalla. *Laurea-ammattikorkeakoulu*.
- Ipsos MORI (2017). Perils of perception.
- Kirkon ulkomaanapu. Mikä ajaa nuoren ääriyhmään? <https://www.tekojakampanja.fi/mika-kampanja/mika-ajaa-nuoren-aariryhmaan/>
- Malkki, L. (2018). Ilmiöstä nimeltä ääriajattelu. *AVIn koulutuspäivä "Me ja ne" –luokassa*. 29.10.2018, Vantaa.
- Moro, M. R. (2004). Le voile des adolescentes: Le regard de celles qui le portent. *L'Autre Cliniques, cultures et sociétés*.
- Roy, O. (2017). Who are the new jihadis? *The Guardian*. https://www.theguardian.com/news/2017/apr/13/who-are-the-new-jihadis?CMP=share_btn_fb
- Sikkens; Van San; Sieckelinck; & De Winter: Parental Influence on Radicalization and De-Radicalization, *Journal for Deradicalization*, 2017, nr 12
- Sisäministeriö (2015). Väkivaltaisen ekstremismin Suomessa – tilannekatsaus 2/2015. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75491/Väkivaltaisen%20ekstremismin%20tilannekatsaus.pdf>
- Van Brunt, B. (2014). Harm to Others. The Assessment and Treatment of Violence. *American Counseling Association*.